

САМООЦІНЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ: ІНСТРУМЕНТИ ТА КРИТЕРІЇ

Оксана Овчарук, д. пед. н., проф.

Інститут цифровізації освіти НАПН України
м. Київ, Україна

Вміння користуватись цифровими засобами для організації освітнього процесу сьогодні є надзвичайно важливим для вчителя. Особливо це стало відчутно в останні роки: під час періоду вимушеного карантину, зумовленого пандемією COVID-19 у 2020 – 2021 рр. та з початком російської агресії в Україні, коли школи стали перед необхідністю організовувати навчання онлайн. Вже з початком карантину у 2020 році стало зрозумілим, що значна кількість вчителів та педагогічних працівників не достатньо опанували дистанційні форми навчання, цифрові інструменти та засоби для проведення уроків та заходів та організації контролю знань та компетентностей учнів. Перш за все це пов'язано з питаннями підвищення кваліфікації вчителів, де не достатньо приділялось значної уваги розвитку їхньої цифрової компетентності. Програми установ з підвищення кваліфікації вчителів хоча і передбачали певні можливості щодо опанування цифровими засобами, однак не завжди це приводило їх до втілення у практичну площину. В більшій мірі це торкнулось вчителів гуманітарних дисциплін, вихователів, практичних психологів та ін. категорій освітян. Наявність таких проблем підтвердила низка досліджень (опитувань вчителів), проведених Інститутом цифровізації освіти НАПН України протягом 2020 – 2022 рр. Так, за даними зазначених досліджень було виявлено 10 основних проблем та викликів з якими стикаються вчителі під час організації та впровадження на практиці дистанційного навчання а саме: недостатнє матеріально-технічне забезпечення; відсутність якісного інтернету; брак часу через збільшення навантаження для вчителя; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти; низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів; відсутність підтримки з боку батьків; недостатній рівень цифрової компетентності вчителів; труднощі з дистанційним навчанням учнів початкової школи; психологічні труднощі під час дистанційного навчання; зниження рівня якості надання освітніх послуг.

Ключовим для вчителів постала проблема недостатнього рівня цифрової компетентності вчителів та наявності необхідних інструментів для її оцінювання/самооцінювання. На основі отриманих відповідей вчителів науковцями Інституту цифровізації освіти НАПН України та Інститутом модернізації змісту освіти було запропоновано започаткувати онлайн-анкетування педагогів для використання у системі післядипломної педагогічної освіти як інструмент самооцінювання цифрової компетентності вчителя (Биков та ін., 2022). При розробленні інструменту самооцінювання цифрової компетентності вчителя враховано те, що самооцінювання вчителя – є конструктивною стратегією для ефективного підвищення кваліфікації. Надання інструменту самооцінювання сприяє професійному зростанню вчителя шляхом: впливу на визначення здатності розпізнавати вчителем свій досвід майстерності у викладанні; допомоги вчителю обрати цілі вдосконалення, надавши йому чіткі стандарти навчання, можливості знайти розриви між бажаною та фактичною практикою, а також варіанти дій; полегшення спілкування з колегами та обмін досвідом тощо.

Методика використання інструменту самооцінювання цифрової компетентності вчителя базується на низці науково-методологічних підходів. Важливим є необхідність надання вчителю свободи у виборі інструментів самооцінювання та їх подальшого використання для власних професійних потреб, як, наприклад, для побудови траєкторії професійного самовдосконалення та саморозвитку. Серед основ процесу самооцінювання автори методики спираються на праці вітчизняних та зарубіжних дослідників та практиків. Серед зарубіжних авторів, що піднімають питання самооцінювання фахових компетентностей вчителя, слід виокремити таких: Дж. Бейлі (Gerald D. Bailey) (Bailey, 1981), Х. Андраде (Heidi L. Andrade) (Andrade, 2019), Р. Тежейро (Tejeiro, R. A.) Ж. Гомес-Валеціло (J. L. Gomez-Vallecillo), М. Перегріна (M. Pelegrina) (Tejeiro, et al., 2012) та ін. Питання розвитку цифрової, компетентності як складової професійної компетентності вчителя на основі компетентнісного підходу розглядають у своїх роботах О. Гриценчук, І. Іванюк, О. Кравчина, І. Малицька, М. Лещенко, С. Литвинова, Н. Морзе, О. Овчарук, О. Спірін та ін. Проблеми оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя та учня в умовах цифрового середовища досліджені у роботах Н. Басараби, В. Бикова, І. Ветрова, О. Соколюк, О. Пінчук, В. Лапінського, Л. Карташової, М. Лещенко та ін.

Інструмент самооцінювання цифрової компетентності вчителя побудований на основі онлайн-анкетування з переліком проблемно-спрямованих запитань, що дозволяє виявити проблеми та оцінити рівень готовності вчителів до використання цифрових засобів під час організації дистанційного навчання, а також рівень їхньої цифрової компетентності. Результати опитування спрямовують фахівців на необхідність посилити складову підвищення кваліфікації вчителів за певними напрямками, наприклад: цифрова безпека та захист пристроїв, проєктування інформаційно-цифрового освітнього середовища, інструменти дистанційного навчання, етика поведінки у цифровому середовищі. У анкеті враховано три рівні цифрової компетентності: базовий користувач, незалежний користувач, професійний користувач. Також опитування вчителів охоплює п'ять сфер цієї компетентності відповідно Рамки цифрової компетентності для громадян (DigComp 2.1), розробленої Європейським дослідницьким центром Європейської Комісії у 2017 р.: інформація та цифрова грамотність, комунікація та співробітництво, створення цифрового контенту, безпека, вирішення проблем (Carretero, et al., 2017) та ін. Апробація зазначеного інструменту самооцінювання відбувалась протягом 2020 та 2021 рр., результати якої відображені у низці аналітичних звітів - <https://lib.iitta.gov.ua/723120/> (2020), <https://lib.iitta.gov.ua/724564/> (2021), <https://lib.iitta.gov.ua/729158/> (2021).

Серед інших інструментів самооцінювання цифрової компетентності вчителя варто зазначити анкетування, розроблене Державною службою якості освіти, що спрямовує респондентів на самооцінювання учасниками сертифікації власної педагогічної майстерності, затверджену наказом ДСЯО від 23.03.2021 № 01-11/26 (<https://sqe.gov.ua/nova-anketa-samoocinuвання-uchasnika/>). Київський університет ім. Бориса Грінченка пропонує тренінги та ресурси для розвитку цифрової компетентності вчителя на основі індивідуальної траєкторії її розвитку та анкету для самооцінювання інформаційно-комунікаційної (цифрової) компетентності вчителя (<http://surl.li/brdyr>), в основу якої покладено міжнародні стандарти ІК-компетентності вчителів ЮНЕСКО.

Слід зробити висновок, що запровадження та використання інструменту самооцінювання цифрової компетентності вчителя є частиною підтримки впровадження цифрових засобів для організації освіти в умовах сьогодення шляхом виявлення потреб та готовності вчителів використовувати

інформаційно-цифрові технології для організації навчання та самовдосконалення. Постійне використання таких інструментів сприятиме підвищенню рівня освітніх послуг в умовах військового стану нашої держави.

Ключові слова: цифрова компетентність, критерії самооцінювання, інструменти самооцінювання, вчитель.

Література

- Биков, В., Гриценчук, О., Дубовик, О., Завалевський, Ю, Іванюк, І., Кравчина, О., Овчарук, О. (2022). Цифрова компетентність вчителя: інструмент самооцінювання та особливості використання: методичні рекомендації. ІЦО НАПН України.
- Іванюк, І., Овчарук, О. (2021). Результати онлайн опитування готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину: 2021. Аналітичний звіт. ІІТЗН НАПН України.
- Овчарук, О., Іванюк, І. В. (2022) Результати онлайн-опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину: січень-лютий 2022» аналітичний звіт. ІЦО НАПН України.
- Andrade, Heidi. (2019) A Critical Review of Research on Student Self-Assessment. *Frontiers in Education*. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/educ.2019.00087/full/>
- Bailey, G. (1981). Teacher self-assessment : a means for improving classroom instruction. <https://eric.ed.gov/?id=ED207967>
- Ross, J., Bruce, C. (2007) Teacher self-assessment: A mechanism for facilitating professional growth. *Teaching and Teacher Education*, 23(2), 146–159.
- Carretero, S., Vuorikari, R., Punie, Y. (2017). DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use. Publications Office of the European Union.
- Tejeiro, R., Gomez-Vallecillo, J., Romero, A., Pelegrina, M., Wallace, A., and Emberley, E. (2012). Summative self-assessment in higher education: implications of its counting towards the final mark. *Electron. J. Res. Educ. Psychol.*, 10, 789–812.